

Zimska slika.

(Spisal Janko Barlè.)

Človek bi bil rekel, da se zima že poslavlja, čeprav so bili še le božični prazniki. Narava je bila oblečena v sivo obleko, le po jarkih, za grmovjem in v bolj senčnatih krajih so se pokazovale bele snežene lise. Drevje je molelo na vse strani gole veje in vejice; — le tu pa tam je zelenela vitka smreka in dajala s svojim zelenilom mrtvi naravi nekoliko življenja. Tudi solnce, katero je po dolgem prenehljaju zopet prižgalo svojo luč na čistem nebeškem obzorju, je poskušalo s svetlečimi žarki prebuditi naravo, a mraz, kateri je bil z ledenim dihom zamoril cvetje in rast, ni se mu hotel umakniti, češ, počakaj, tvoj čas še ni prišel. Nu, če so bili tudi solnčni žarki še hladni, ugajali so mi vendar, in veselo sem jih pozdravljal.

Dospel sem v vas. V vasi je bilo vse živo, ker je bil tepežni dan. Otročiči so pohajali od hiše do hiše. Tu so bili trije, ondi štirje, vsak je imel šibico v roki, vsakemu je visela ob ramenu torbica več ali manj napolnjena. Dečki so stiskali roke v žepe, deklice pod predpasnik, mrzlo je bilo. Noski so jim bili rudeči od mraza, a oči so se jim lesketale od nedolžnega veselja. Kaj mraz, da je le torbica polna! Druge zimske dneve bi jih bilo težko spraviti od tople peči: danes, kaj če se je tresel od mraza šibki životek v lahkem oblačilcu, saj je bil danes otročji praznik!

Tu pa tam se je vlekel gost dim izpod slamnatih streh in se izgubljal v zraku. Solnčni žarki so tajali zmrznjeno blato, in tudi bela slana, katera je po vrtovih krila rujavo travo, izginjala je bolj in bolj, ko je solnce visoko stalo na nebeškem obzorju. Perutnina je pohajkovala po dvorišču, maček je prilezel z zapečka, stegoval lene ude na solncu in si gladil svoj gobček. Pri bolj siromašnih hišah je sekal gospodar na tnalu drva; poznalo se jim je, da ni dolgo, kar jih

je pripeljal iz gozda, ker se jih je držal tu pa tam še zmrzli sneg. Gospodinja in dekleta so hodile k potoku po vodo; pazno je trebalo stopati, ker bi pri potoku še lahko izpodrsnilo. Saj pa se jim tudi ni mudilo, ker je bilo še toliko pogovora o božičnih praznikih.

Stopil sem v vaško prodajalnico, kjer je bila ob jednom tudi krčma. Prodajalnica je bila preprosta: predalčki z napisi ob steni, po sredi dolga miza s predali, v kotu vreče, po sredi drog, na katerem so viseli razni predmeti, majhen prostor, napolnjen z vsem, kar se potrebuje na deželi. Duh raznih predmetov in tekočin, kateri se ne dá opisati, a kateri je vendar vsakemu dobro znan, spajal se je s tobačnim dimom, kateri je prihajal iz druge pivske sobe in mi nehoté lezel v nos. Vrata so se neprenehoma odpirala, prihajali so tepežkarji, a prodajalničar je dal vsakemu nekaj, jednemu novčič, drugemu sladkorja, tretjemu papir s podobicami: vsak je dobil nekaj, da bi ne bilo zamere. Bil bi skoraj bogat prodajalničar, če bi se njegova vrata tudi druge dneve tako pogostoma odpirala. Kaj je hotel, saj je bil tepežni dan!

Stopil sem iz prodajalnice v sobo. V sobi so bili trije pivci. Pred vsakim je stala merica žganja. Odbijali so malomarno dim iz svojih pip, zdelo se mi je, da počivajo po ravno minulih božičnih praznikih. Na resno delo se jim še ni mudilo, saj je tepežni dan še nekakov polpraznik, temveč so pretresovali vaše novice, šalili se in smejali. Naročil sem si merico vina in prisedel k njim.

„Poglejte ga starega Lužarja, spravil se je na tepežkanje!“ dejal je jeden, kateri je sedel bliže oknu. „Star je že in zlezal je skupaj, a svoje navade vendar ne opusti!“

„Stare noge, pa ga nosijo bolje kakor tvoje ali moje. Ta ga bode še mnogo meric zlil v svoje vedno žejno grlo!“ modroval je drugi.

Pogledal sem skozi okno in spazil malega, koščenega možička v lahki obleki. Roki je stisnil v žepa pri suknji, pod pazduho je imel nekakov predmet, ovit z obrabljenim suknom. Oguljen, rujavkast klobuk brez oblike in s pohabljenimi krajci mu je pokrival glavo z mršavim, gubastim licem, od mraza rudečim nosom in s šilasto, obrito brado. Za par trenutkov je bil med nami.

„Dober dan, na tepežni dan!“ dejal je, stopivši v sobo. Gube na licu so se mu prijazno raztegnile, doljenja čeljust, v kateri že davno ni bilo nobenega zoba več, pomaknila se mu je zadovoljno naprej, potem pa se približala nosu. „Nu, štacunár, ali se boš kaj rešil, saj je danes tepežni dan!“ obrnil se je stari proti trgovcu, kateri mu je med tem že postavil merico žganja na mizo.

Lužar se je zadovoljno nasmejal, sedel na klop in postavil na mizo oni predmet, katerega je imel pod pazduho. Najprej je posegel za merico, obrisal si usta, nastavil, nekoliko požirkov, in merica je stala prazna na mizi. „Še jedno boš dal, pa bova zadovoljna ti in jaz!“ dejal je trgovcu, odgnil sukno na mizi in pokazale so se stare, nerodne citre z redkimi strunami, kakoršnih še nisem videl nikdar poprej. „Zaigram jedno, danes moramo biti veseli!“ je pristavil, vzela iz žepa nekako palčico in potegnil ž njo po strunah. Z jedno roko je pritiskal strune, z drugo je pa brenkal sem ter tje, in oglasila se je pesem preprosta, da ne bi mogla bolj preprosta biti, brez sklada, brez lepote. Stari se je držal ponosno, oči so se mu lesketale, in sedaj, sedaj me je pogledal in v onem pogledu sem čutil nekako gorkoto, tako da se mi je starec priljubil. In tudi oni akordi, kateri so tako neskladno doneli od njegovih citer, bili so mi vedno bolj ugodni, zdelo se mi je, da drugačni ne bi mogli biti. A ko so citre umolknille, zvenelo je blagoglasje v moji duši, vsi vtiski, katere sem občutil onega dne pred prihodom in ob prihodu v vas, združili so se v jedno prijazno celoto, mladostni spomini so se obudili, in pred menoj je bila lepa, poetična slika tepežnega dne na deželi.

Druga merica je šele prav razvezala Lužarju jezik. „Ko bi ne bilo tako vreme, saj bi me ne bilo! Bogme ne prilezem več lahko iz svojega brloga v vas, nazaj gre pa še teže. Pa stara me tudi ne pusti. Ej to bo zgovorna, ko se vrnem, in naštevala bo vse moje stare in nove grehe, Bog ji odpusti! Večkrat mi pa vendar ne dela krivice, takrat pa se Lužar lepo stisne in si svojo misli. Da bi se je bal, tistega ne; stari Lužar, kateri ni trepetal pred sovražnikom, ne straši se je, četudi odpre vse jezične zatvornice, ampak samo molči, da ni hujšega.“

„Kaj ste bili v vojski?“ poprašal sem ga jaz.

„Kajpak, na Laškem, od osemindesetega do petdesetega leta. Štiri leta sem že cesarja služil in v Ljubljani vojaški kruh jedel, kar se je zvedelo, da se na Laškem upirajo, in morali smo iti. Tam nam je bilo nekaj časa dobro, dokler se niso na nas vzdignili. Bilo je ravno na sv. Jožefa dan, ko so se v Presji na nas postavili. Tam so bili najbolj hudobni ljudje, vse mize so znosili tje na trg, da nismo mogli bežati. Jaz se jim nisem dal, šel sem v zvonik, da vidim, kako bodo streljali s topovi, pa so le dva strela spustili. Zadnji sem šel iz mesta. Pred mestom sta se postavila Švarcenberk in polkovnik Gerger in držala vsak svoj meč. Polkovnik je dejal, da ne pusti uničiti svojih fantov, če bi prišlo tudi kaj hujega. Šli smo nazaj v Verono, kjer je bil glavni stan Radeckega. To je bil junak. V nebesih se bomo morda še videli, tam bo on zbral vso svojo trumo.“

Lužar se je moško zravnal in tako ponosno gledal na nas druge, kakor da bi bil on sam Radecki, ali vsaj njegov prvi pobočnik. Potegnil je zopet nekolikokrat z ono palčico po strunah, odkašljal se in potem začel s svojim ostarelim glasom precej glasno popevati:

Radecki 'ma sivó glavó,
pa vendar gre na Laško ž njo.
Oj zdaj gremo, oj zdaj gremo,
nazaj nas več ne bo.

Ker starček ni imel zob, bilo ga je težko umeti, tudi napev se je slišal slabo. Prvi

dve vrstici sta bili nekak recitativ, a pripev je bil jasnejši. Veselil sem se starčka, a starček se je veselil svoje pesmi, svojih spominov. Radecki, kateri je „vzdigal svitli meč, Taljanom sekal glave preč“, bil je sedaj njemu že neko nadnaravno bitje, a velik del njegove slave je tudi Lužarja obsenčil. Zato je tudi pel:

Hoč' mo Taljane naučit',
kaj znamo mi Kranjci storit'.
Kanoni se tud' bliskajo,
Taljani se pa stiskajo,
kanoni tudi pokajo,
Taljani se pa jokajo —

in pristavil, da so jih ukrotili kakor teleta tam v hlevu. In pel je te slavne in znane pesmi vrstico za vrstico in ob tem brenkal na svoje citre. Ogrel se je v topli sobi, kri se mu je začela hitreje pretakati, vsaka žilica na čelu se mu je poznala, glas se mu je tresel od notranje navdušenosti, in pogledaval je z malimi, živimi očmi sedaj tega, sedaj onega. Pesem o Radeckem, kakor jo je pel ob petdesetletnici njenega obstanka ta starček, čegar srce je plamenelo od ljubezni do slavnega junaka, oživila je mojo domišljijo.

Lužar je okrepčal s požirkom svoje izpeto grlo in začel potem dalje tako-le pripovedovati:

„Prvi boj je bil pri sv. Luciji. Od ondod smo šli v Milan, kjer nam je bilo dobro in se niso kdo vé kaj upirali. Pri Vicenci je bil boj ravno o binkoštih, celi dan so se pokali. Tam za Mantovo smo bili zajeti tri dni, huda se nam je godila. Najpreje smo se streljali, potem smo pa ostali na nekem pokopališču. Bilo nas je do 80.000, a imeli smo samo pet volov, pa ne jednega hlebca kruha. Sreča, da so nam prišli o polnoči graničarji na pomoč in odpodili sovražnika, da smo šli na Mantovo. Prav imenitno sem se pa imel v Kremoni. Ko sem prišel v mesto, bilo je vse prazno, le dva vojaka sta bila na straži. Hodil sem sem ter tje in potem prišel v neko kuhinjo, kjer sem našel dve gospodični. Kakor od mleka sta bili, a oči sta imeli kot oglje. Ko sta me zagledali, dali

sta mi klop, da sem sedel. Jedna mi je nosila jedi in pijače, druga je pa k meni sedla in se z menoj razgovarjala. Živ ogenj, pravim, saj znate, kaj je laška kri. Gledala me je tako živo v oči, da me je kar pretreslo. Obe sta me prosili, naj na Laškem ostanem, češ da je tam bolje, kakor pri nas. Izkušnjava je bila velika. — Tedaj sem se spomnil domačega kraja in domače govorice in dejal sem: Lužar, pamten boji in pusti Lahinje! Deklet je povsod obilo, Kranjska dežela je pa le jedna. In šel sem. Računa ni bilo nobenega, pač sta mi pa dali s seboj buteljko vina, pečeno kokoš in hlebec kruha. Dobro se mi je obneslo, kaj mislite! Ko sem šel mimo straže, bal sem se malo, da bi me vojaka venkaj ne pustila, nu pa sta se le malo nasmejala, jaz sem pa dalje šel.

Od ondod smo šli na Rimsko v Bolonjo. Tam smo se tudi malo spoprijeli in bili osem dni v taboru, a nismo mogli v mesto. Na zadnje smo bili v Ankoni. To je bilo petdesetega leta. Takrat je ravno papež nazaj prišel, ne vem, kje je bil, menda v Konštantinopolju. Bilo je na veliko soboto, pa so tako od veselja pokali, da se je mesto in morje treslo, in sedem godb je bilo takrat skupaj. Iz Ankone smo šli v Benetke, iz Benetek v Trst in od ondod pa domov, kar nas je bilo odsluženih.“

„Saj le menda nisi bil več za nobeno rabo“, dejal je podražljivo jeden izmed pivcev.

„Misliš mene?“ dejal je Lužar ponosno in se potrkal na prsi. „Tistega pa ne, kaznovan nisem bil nikdar, ne tako, ne tako, a korenjak sem bil tak, da so oficirji govorili: ‚No Lužar, ta je fant, drugo ni vse nič vredno!‘“

V nizki sobici vaške krčme je bilo vedno bolj živahno, zbralo se je več poslušavcev okrog Lužarja, kateri je še marsikatero zanimivo, četudi precej neverjetno povedal z laškega bojišča. Gosti dim se je prostiral po sobi, toplo je bilo, da je bilo treba odpreti okno. Poznalo se je, kako mrzli zrak prihaja v sobo, iz katere je zopet silil gosti dim. Solnce je bilo že čez sredo obzorja, cesta je bila že povsem tala. Tepežkarji so bili že

opravili svoj posel in doma pregledavali dragoceno vsebino svojih torbic in svojih žepov.

Čas je potekal. Lužar je bil že rudeč, veselje in dobra volja sta mu sijala z obraza. Tolkel je silovito po citrah, udarjal z nogo po taktu, zmajeval z ramenom in pomežikoval svojim poslušavcem. Končeval je ravno

v tretje pesem o Radeckem, ko sem se poslovlil. Donele so mi na uho besede:

Zahval'mo vsi gospod' Boga,
da zmagamo sovražnika!
Oj zdaj gremo, oj zdaj gremo,
nazaj še pridemo!

Kdo vé, ali bo še tepežkal naš starček, ali ga bo — po njegovih besedah — zbral Radecki k svoji armadi.

Paški zagovornik.

(Spisal A. Zdénčan.)

Mnogo solz so potočili ob njegovem grobu. Vsi vaščani so spremili paškega zagovornika k poslednjemu počitku. In marsikateri možak in marsikatera ženica je žalostna vzdihnila ob njegovem grobu: Kdo nam bo sedaj zdravil ljudi in živino?

A nikari ne mislite, da je bil paški zagovornik morebiti kak advokat, da so mu zato rekli 'zagovornik'. Na Paki bi moral vsak advokat umreti lakote. Saj bi se še zdravnik v vsej Suhi Krajini komaj preživil, ker Krajničani se drže načela, da se v Krajini lahko umrje brez padarja ali doktorja. Komur ne pomagajo paškega župnika kroglice ali pa zagovornikova mazila in zdravila, temu ni več pomoči: pripravi naj se na večnost. Naš zagovornik je bil torej zdravnik, a poleg tega tudi zagovornik, ker je znal zagovarjati otoke in kačji pik.

Tam sredi prostrane paške vasi je imel svojo kočo. Stavba je bila že napol podrtá, a sam je ni hotel popravljati, češ da njega bo že še pretrpela. Svojih pa tako nič ni imel. Ženil se ni nikdar, ker je trdil, da oženjen zdravnik ne more izpolnjevati svojega poklica. Ko sem ga spoznal, je bil že nad sedemdeset let star. Imel je častitljivo postavo, srebrnobeke lase, in goste obrazne gube so mu vedno krožile v dobrovoljen nasmeh. Kihal si je sam, pral in pometal sam. Sploh bi bil žedel ves božji dan sam, da ga niso vedno ljudje obiskovali od blizu

in daleč, tožeč mu svoje nadloge in težave. Imeli so ljudje vanj veliko zaupanje, skoro kakor Dolenjci v 'primskovskega gospoda'. Dasi so trdili vsi, da ima 'Kolomonov žegen' pri hiši, vendar se ga niso bali prav nič.

Iz njegovega življenja je bilo ljudem le malo znanega. Rodil se je na Paki v Suhi Krajini v isti hiši, kjer je pozneje stanoval. V mladosti je pasel koze in krave, dokler ga niso vzeli k vojakom. Potem pa niso nič slišali o njem mnogo, mnogo let. Doma so pomrli stariši in bratje, in kočá je prišla v tuje roke.

O njem so mislili, da je padel v vojski, in so ga že skoro do cela pozabili. Kar se nakrat pojavi v domači vasi, kupi od soseda rodno kočó in se v njej naseli. Ljudje so radovedno stikali glave, da bi zvedeli, kod je tačas hodil. A sam ni rad govoril o svojem življenju. Meni je nekoč rekel, da je bil pri sanitetnih vojaki in pozneje v bolnišnici. In to je pač resnično; kje bi se bil sicer naučil zdravilstva? Zdraviti je pa začel precej, ko se je doma naselil. Od kraja mu niso ljudje verjeli, polagoma so ga pa spoštovali. Na kmetih večkrat kdo malo poboli, a navade nimajo, da bi kdo klical za take malenkosti zdravnika, posebno, ker trdijo o trškem zdravniku, da vzame pol krave, če pride na Pako. Zato je bil vsem dobrodošel paški zagovornik, zlasti ker je zdravil vse vprek, živino in ljudi.